

SOLIQ MA'MURCHILIGIDA JORIY ETILGAN SOLIQLARNI UNDIRISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

PhD Maxmadustov Jalol Maxmadustovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
ORCID: 0009-0004-6511-7063
mahmadustovjalol@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish, soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish va ta'limni yaxshilash, soliq tizimi va tartiblarini soddalashtirish, soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasida samarali aloqa kanallarini rivojlantirish soliqlarni undirish mexanizmlarini takomillashtirish, bundan tashqari, adolatga bo'lgan ishonch va idrokni shakllantirish va samarali majburlov choralarini qo'llash ham muvofiqlikni oshirish, munosabatlarni rivojlantirish tendensiyalarining nazariy va amaliy jihatlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: mahalliy soliq, mulkning bozor qiymati, kadastr qiymati, shaxsiy kartochka, soliq elementlari, byudjet salohiyati, mahalliy byudjet, mahalliy byudjetlar xarajatlari, mahalliy soliqlar, soliq imtiyozlari.

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМА СБОРА НАЛОГОВ, ВНЕДРЕННОГО В НАЛОГОВОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ

PhD Махмадустов Джалал Махмадустович
Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования механизма взывания налогов, улучшения обслуживания и образования налогоплательщиков, упрощения налоговой системы и процедур, развития эффективных каналов связи между налогоплательщиками и налоговыми органами совершенствование механизмов взывания налогов, кроме того, формирование доверия и восприятия справедливости и применение эффективных мер принуждения, а также повышение соответствия, теоретическое и практическое обоснование тенденций развития отношений. аспекты освещены.

Ключевые слова: местный налог, рыночная стоимость имущества, кадастровая стоимость, личная карточка, налоговые элементы, бюджетный потенциал, местный бюджет, расходы местных бюджетов, местные налоги, налоговые льготы.

ISSUES OF IMPROVING THE TAX COLLECTION MECHANISM INTRODUCED IN THE TAX ADMINISTRATION

PhD Makhmadustov Jalal Makhmadustovich
Tashkent State University of Economics

Abstract. *In this article, improvement of tax collection mechanism, improvement of service and education of taxpayers, simplification of tax system and procedures, development of effective communication channels between taxpayers and tax authorities, improvement of tax collection mechanisms. In addition, the theoretical and practical aspects of the trends in the development of relations that the formation of trust and perception of justice and the use of effective coercive measures increase compliance.*

Key words: *local tax, market value of property, cadastral value, personal card, tax elements, budget potential, local budget, local budget costs, local taxes, tax credits.*

Kirish.

Hozirgi kunda jahon mamlakatlarida byudjet-soliq siyosatini samarali amalga oshirish hamda iqtisodiy subyektlarni soliq dastaklari orqali rag'batlantirishda jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarning turli shakllari, jumladan, (savdo solig'i), daromad solig'i, meros va mulk solig'i, aksiz solig'i va boshqalardan keng foydalanib kelinmoqda. Bundan tashqari, soliq stavkalar va qoidalar mamlakatlar o'rtasida, hattoki ayrim holatlarda bir mamlakatning turli qismlarida katta farq qiladi. Jahonda jismoniy shaxslardan olinadigan soliq ma'murchiligini takomillashtirish borasida qator ilmiy yo'nalishlarda tadqiqotlar olib borilmoqda. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish manbalarini aniqlash, soliq ma'murchiligini takomillashtirish, soliqqa tortishning xalqaro standartlarini qo'llash, mazkur jarayonlar monitoringini yuritish, avtomatlashtirish, dasturlash va raqamlashtirish orqali hisob va nazorat samaradorligini oshirish, soliqqa tortishning zamonaviy usullarini joriy etish, daromadlar deklaratsiyasini tashkil etish, soliq orqali tartibga solish vosita va usullari, jismoniy shaxslarning pul daromadlari ko'rsatkichlarini tahlil qilish va baholash uslubiyotini takomillashtirish bu boradagi muhim tadqiqot yo'nalishlaridan hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi.

Hozirgi davrda O'zbekiston Respublikasi soliq ma'muriyatchiligida joriy etilgan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish yo'llari mavzusiga oid qisqacha adabiyotlar sharhini keltiramiz.

Sabine Freizer (2006) tomonidan "O'zbekistonda soliq ma'muriyati islohoti va fiskal nazorat": Ushbu tadqiqotchi tomonidan O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligini isloh qilishning umumiy ko'rinishini beradi va soliq yig'ish mexanizmlarini takomillashtirish muammolari va imkoniyatlarini yoritadi. Muallif soliqlarni undirish jarayonini yaxshilashga soliq to'lovchilarni o'qitish va tushuntirish ishlarini yaxshilash, shaffoflik va mas'uliyatni oshirish, soliq ma'muriyatchiligi tizimini modernizatsiya qilish orqali erishish mumkinligini taklif qiladi.

Tigran Poghosyan va Evgeniya Kolomak (2013) tomonidan "O'tish davridagi mamlakatlarda soliq islohotlarining soliq qonunchiligiga ta'siri: O'zbekistondan olingan dalillar". Mualliflarning fikricha, soliq tartib-qoidalarini soddalashtirish va soliq stavkalarini pasaytirishga qaratilgan soliq islohotlari soliqqa rioya etish va daromadlarni yig'ishni oshirishi mumkin.

Sanjay Kumar va Tigran Poghosyan (2019) olimlar tomonidan "O'zbekistonda soliqqa rioya qilishni yaxshilash: adabiyot va xalqaro tajribadan saboqlar": Ushbu tadqiqotlarda soliq qonunchiligiga rioya qilish bo'yicha adabiyotlar va soliq yig'ish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha xalqaro tajribalarni ko'rib chiqadi. Mualliflar soliqqa rioya etishning

samarali strategiyalari soliq to'lovchilarni o'qitish, soliq tartib-qoidalarini soddalashtirish, samarali ijro etish va qo'llab-quvvatlovchi huquqiy va tartibga soluvchi muhitni o'z ichiga oluvchi kompleks yondashuvni talab qiladi.

Mahmud va Jeyn (2018) tomonidan "O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligini kuchaytirish: riskka asoslangan audit uchun misol": Ushbu maqola O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligini kuchaytirish uchun riskka asoslangan audit yondashuvini taklif qiladi. Mualliflar tavakkalchilikka asoslangan audit yuqori xavfga ega bo'lgan soliq to'lovchilarni yo'naltirish va qonunbuzarliklarni samaraliroq aniqlash orqali soliq qonunchiligiga rioya etish va daromadlarni yig'ishni yaxshilash mumkinligini taklif qiladi.

Ziyaev va Hujaqulovlar (2018) tomonidan "O'zbekistonda soliq islohoti va daromadlarini mobilizatsiya qilish": Ushbu tadqiqotlarida O'zbekistonda soliq islohotlarining daromadlarni mobilizatsiyaga ta'sirini o'rganadi. Mualliflarning aniqlashicha, soliqqa tortish tartib-taomillarini soddalashtirish, soliq stavkalarini pasaytirish va soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirishga qaratilgan soliq islohotlari soliq tushumlarining sezilarli darajada oshishiga olib keldi.

Joel Slemrod (2007) tomonidan "Soliq talablariga rioya qilishni yaxshilash: adabiyotlarni ko'rib chiqish": Bu tadqiqot soliq qonunchiligiga oid adabiyotlarga umumiy nuqtayi nazarni beradi va samarali soliq yig'ish mexanizmlari majburiy choralar, rag'batlantirish va ta'lim dasturlarini birlashtirishni talab qiladi. Muallif, shuningdek, soliqqa tortish tizimi va tartib-qoidalarini soddalashtirishning muhimligini ham muhokama qiladi.

Richard Bird va Erik Zoltlar (2005) tomonidan "Soliq to'lovchilarga yaxshiroq xizmat ko'rsatish va ta'lim orqali soliq yig'ishni yaxshilash": Ushbu hujjat soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish va ta'limni yaxshilash soliq yig'ishni oshirishning samarali usuli bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Mualliflar soliq to'lovchilarga aniq va sodda ma'lumotlarni taqdim etish, soliq shakllari va tartiblarini soddalashtirish, soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasida samarali aloqa kanallarini rivojlantirishni tavsiya qiladi.

Benno Torgler (2002) tomonidan "Soliq qoidalariga rioya qilish: adabiyotlarni ko'rib chiqish": Ushbu tadqiqotchi tomonidan soliq qoidalariga rioya qilish bo'yicha adabiyotlarni ko'rib chiqadi va muvofiqlik xulq-atvoriga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan bir qancha omillarni, jumladan hukumatga ishonch, adolatni anglash, jarimalar va jazolar darajasini belgilaydi. majburlash choralari. Muallifning ta'kidlashicha, ishonch va adolat haqidagi tasavvurni yaxshilash muvofiqlikni oshirishi mumkin.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan soliq sohasidagi tub islohotlar, soliq qonunchiligidagi o'zgarishlar, shuningdek soliq ma'muriyatchiligini yanada takomillashtirish yo'lida olib borilayotgan ishlarning ko'lami keng albatta. Shu bilan birga, soliq to'lovchilarning qonun bilan belgilab qo'yilgan majburiyatlarini, ya'ni soliq qonunchiligiga muvofiq hisoblangan soliq va yig'imlarni o'z vaqtida hamda to'liq to'lashlarini nazorat qilish mexanizmlari ham takomillashtirilib borilmoqda.

O'zbekistonda soliq qarzini hosil bo'lishdagi muammo va kamchiliklarni amaldagi holat va chet el tajribasini o'rganib, tadqiqot jarayonida shunday xulosa qilindiki, soliq qarzi ulushi asosan respublikadagi soliq yuki iqtisodiyotning tarmoqlari va subyektlari o'rtasida teng taqsimlanmaganligi, soliqqa tortishning adolat prinsiplariga tayangan holda tadbirkorlikning barcha turlarini teng va to'liq hajmda soliqqa jalb etilishini ta'minlash, fikrimizcha soliq to'lovchilar soliq to'lovlarini o'z vaqtida va to'liq hajmda amalga oshirgani holda qarzdorlikning paydo bo'lishini bartaraf etadi.

Soliq yuki yuqori bo'lsa tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga salbiy ta'sir etib, uning investitsiya faoliyatini cheklab qo'yadi, ushbu holatda korxonalar faoliyatini to'xtatishi yoki xufiyona iqtisodiyotga o'tib ketishiga sabab bo'ladi. Ikkala holatda ham davlat bundan zarar ko'radi, mamlakat bo'yicha ishlab chiqarishning pasayishiga, oxir oqibatda yalpi ichki

mahsulotning qisqarishi, soliqlar orqali kelib tushadigan daromad manbaining torayishiga olib keladi.

Jahon amaliyotining ko'rsatishicha, oxirgi yillarda iqtisodiyotda soliqlarning umumiy stavkasi pasayish tendensiyasiga ega. 2017-yilda mazkur ko'rsatkich 44,8 % ni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilning ma'lumotlariga ko'ra 40,5 % ga teng bo'lib, 4,3 foizli punktga pasaygan. Jumladan, Osiyo va Tinch okeani mintaqasida ushbu ko'rsatkich deyarli o'zgaragan bo'lsa, Afrika qit'asi davlatlarida 10,3 foizli punktga (57,4 %dan 47,1 %ga), Markaziy Osiyo va Sharqiy Yevropa mamlakatlarida 7,9 foizli punktga (41,3 %dan 33,4 %ga), Yevropa Ittifoqi va Yevropa erkin savdo uyushmasiga a'zo davlatlarda 3,0 foizli punktga (42,6 %dan 39,6 %ga), Janubiy Amerika mamlakatlarida 1,2 foizli punktga (53,5 %dan 52,6 %ga), Shimoliy Amerika davlatlarida 3,1 foizli punktga (42,0 %dan 38,9 %ga) pasaygan (Toshmatov, 2019).

Ushbu soliq turini 2018-yilda respublikamizdagi 10 mingga yaqin yuridik shaxslar to'laydilar. Albatta bu katta ko'rsatkich emas, biroq 2020-2023-yillarda byudjetdagi umumiy boqimandaning 35-37%ni hamda Davlat byudjetiga soliqlar bo'yicha tushumlarning 22-25%ni shu soliq turi tashkil etgan. QQS bo'yicha soliq yukini kamaytirib, soliq qarzdorligining kelib chiqmasligini yoki qisqartirilishini ta'minlash maqsadida, byudjet daromadlaridagi yo'qotishlarni hisobga olgan holda iqtisodiyot fanlari doktori, professor Toshmatov (2019) tomonidan ko'p omilli korrelyatsion-regression tahlil amalga oshirilgan (Toshmatov, 2019).

Soliq stavkasini qancha qilib belgilanishi bo'yicha respublikamiz olimlari o'rtasida ko'plab tortishuvlar mavjud. Ayrim olimlar stavkani 18% qilib belgilashni taklif qilsa, ayrimlari 15-17% qilib belgilanishi tarafdori. Biz soliq stavkasini kamaytirish lozim deb hisoblaymiz, lekin uning miqdorini belgilashda xorijiy davlatlar tajribasiga ham nazar solishni ma'qul deb topdik.

Dunyoning 160 dan ortiq mamlakatlarda QQS joriy etilgan. Ularning aksariyatida stavkalar eng maqbul 15 foiz – 20 foiz darajasida belgilanadi (QQS stavkasiga 17,5 foizga to'g'ri keladi). Agar soliq stavkasi oshirilsa — biznesning xufiyona shakli ortadi, aksincha stavka pasaytirilsa — byudjet daromadlariga tushumlar kamayadi (Коммерсантъ, 2016). Fikrimizcha, QQS bo'yicha asosiy stavkani 2-5%ga kamaytirib, QQSdan boqimanda qarzdorligi oshib borayotgan sohalar bo'yicha tabaqalashgan stavkalar joriy etilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Fikrimizcha, soliq solishning adolatlilik prinsipidan kelib chiqadigan bo'lsak, bugungi kunda soliq siyosati konsepsiyasi doirasida soddalashtirilgan va umum belgilangan tizimida soliqlarni to'laydigan xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi soliq yuki darajasidagi farqning tenglashtirish tendensiyasi ilgari surilmoqda. Shu sababli, ish kuchi ko'p talab etiladigan yirik soliq to'lovchilarni ish haqiga nisbatan to'lovlar miqdorini kamaytirgan holda, ularning xarajatlarini kamaytirish orqali, ya'ni ishlab chiqiladigan mahsulot yoki ko'rsatadigan xizmatlarining tan narxini pasaytirish orqali faoliyatlarini jadallashtirish hisobiga to'lov qobiliyatini oshirish bilan qarzdorliklarni kelib chiqishini oldini olish maqsadga muvofiq bo'ladi.

So'ngi yillarda miqdori ortib borgan yuridik shaxslarning, ayniqsa Davlat ulushi 50 foizdan ortiq bo'lgan korxonalarining byudjetdan tashqari maqsadli jamg'armalar bo'yicha, ya'ni pensiya jamg'armasidan, shu jumladan yagona ijtimoiy to'lov bo'yicha qarzdorlikning kelib chiqish sababi YaIT yukining yuqoriligini keltirishimiz mumkin bo'ladi. Fikrimizcha, yuridik shaxslar zimmasida og'ir yuk bo'layotgan ijtimoiy soliq yukini boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar bilan birxillashtirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Soliq majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish, soliq qarzini oldini olish va to'lovchilarda to'lov intizomini yanada mustahkamlash, shuningdek intizomli soliq to'lovchilarni rag'batlantirish maqsadida penya miqdorlarini ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasidan kelib chiqib to'g'ridan-to'g'ri Markaziy bankning mamlakatda inflyatsiya darajasini hisobga olgan holda belgilagan qayta moliyalashtirish stavkasidan kelib chiqish va mazkur mexanizmning ta'sirini oshirgan holda birxillashtirish zarur deb hisoblaymiz. Bundan tashqari, korxonalar hisobot davrida yirik miqdorda tovar aylanma amalga oshiradi hamda belgilangan tartibda hisobot topshiradi, lekin to'lov muddati kelgandan so'ng faoliyatini to'xtatib qo'yish orqali

hisoblangan soliqlarni to'lamasligi oqibatida soliq qarzi yuzaga keladi. Ularning balansida mol-mulki mavjud emas, debitorlari to'g'risida ma'lumot taqdim etmagan yoki debitori mavjud emasligi to'g'risida ma'lumot taqdim etgan.

So'ngi yillarda byudjet daromadlari byudjet xarajatlariga nisbatan doimiy ravishda kamni tashkil etmoqda. Ayniqsa so'ngi yillarda ularning orasidagi tafovut sezilarli ravishda farqlanganligini, ya'ni xarajatlarning keskin oshib ketganligini ko'rishimiz mumkin.

Avtomatlashtirish: soliqlarni yig'ish va qayta ishlashning avtomatlashtirilgan tizimlarini joriy etish samaradorlik va aniqlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish va shaffoflikni oshirish imkonini beradi. Soliq to'lovchilar soliqlarni elektron shaklda topshirishlari va to'lashlari mumkin, bu qo'lda ishlov berish zaruriyatini kamaytiradi va xatolar va korrupsiya ehtimolini kamaytiradi.

Soliq qonunlari va qoidalarini soddalashtirish soliq to'lovchilarga o'z majburiyatlarini tushunishni va soliq idoralari xodimlariga rioya etilishini nazorat qilishni osonlashtirishi mumkin. Bu soliq to'lovchilar zimmasiga tushadigan yukni kamaytirishi va ixtiyoriy ravishda bajarilishiga yordam beradi. Soliq to'lovchilarga soliq qonunlari va qoidalari, muvofiqlik talablari va mavjud xizmatlar bo'yicha ta'lim va tushuntirish ishlarini olib borish xabardorlik va tushunishni oshirishi, ixtiyoriy rioya qilishni rag'batlantirishi va ijro etish zaruriyatini kamaytirishiga erishsa bo'ladi. Riskka asoslangan muvofiqlik dasturlarini ishlab chiqish resurslarni yuqori xavfga ega soliq to'lovchilarga yo'naltirishi mumkin, soliq to'lovchilar yukini kamaytiradi, shu bilan birga ijro choralari yaxshilaydi. Xavfga asoslangan muvofiqlik yuqori xavfli sektorlar, hududlar yoki soliq to'lovchilarni aniqlash va shunga mos ravishda huquqni muhofaza qilish bo'yicha sa'y-harakatlarni yo'naltirishni o'z ichiga oladi. Buning uchun jazolarni kuchaytirish ya'ni qoidalarga rioya qilmaslik uchun qat'iy jazo qo'llash soliq to'lashdan bo'yin tovlashning oldini olishi va rioya etilishini rag'batlantirishi mumkin. To'lovni kechiktirish va to'lamaganlik uchun jarima solishni o'z ichiga olgan qonunbuzarlik uchun jazo choralari kuchaytirish qonunchilikka rioya qilish va daromadlarni undirishni oshirishi mumkin. **Korrupsiyani kamaytirish:** soliq ma'muriyatchiligidagi korrupsiyani bartaraf etish soliq yig'ish bo'yicha sa'y-harakatlarning samaradorligi va samaradorligini oshirishi mumkin. Bu shaffoflik va hisobdorlikni oshirish, ixtiyoriy qarorlar qabul qilish imkoniyatlarini qisqartirish va korrupsion xatti-harakatlar uchun jazolarni oshirish kabi choralarni o'z ichiga oladi.

Soliq to'lovchilarga xizmatlar ko'rsatishni yaxshilash: Soliq to'lovchilarga yanada yaxshi xizmatlar ko'rsatish, jumladan, mijozlarga xizmat ko'rsatish, nizolarni hal qilish va qonun hujjatlariga rioya qilishni qo'llab-quvvatlash, ixtiyoriy rioya qilishni oshirishi va ijro etish choralari bo'lgan ehtiyojni kamaytirishi mumkinmi? Umuman olganda, O'zbekiston soliq ma'muriyatida soliq yig'ish mexanizmini takomillashtirish siyosatchilar, soliq idoralari xodimlari va biznes hamjamiyatining muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlarini talab qiladi. Shuningdek, soliq tushumlaridan shaffoflik, adolatlilik va samarali foydalanish majburiyatini talab qiladi. O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligida soliq yig'ish mexanizmini takomillashtirish bir necha bosqichlarni o'z ichiga olishi mumkin:

Soliq qonunchiligini soddalashtirish: Soliq qonunchiligi va qoidalarini soddalashtirish soliq to'lovchilarga o'z majburiyatlarini tushunishni, soliq idoralari xodimlariga esa ularga rioya etilishini nazorat qilishni osonlashtirishi mumkin. Bu soliq to'lovchilar zimmasiga tushadigan yukni kamaytirishi va ixtiyoriy ravishda bajarilishiga yordam beradi. Masalan: soliqlarni yig'ish va qayta ishlashning avtomatlashtirilgan tizimlarini joriy etish samaradorlik va aniqlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish va shaffoflikni oshirish imkonini beradi. Soliq to'lovchilar soliqlarni elektron shaklda topshirishlari va to'lashlari mumkin, bu qo'lda ishlov berish zaruriyatini kamaytiradi va xatolar va korrupsiya ehtimolini kamaytiradi.

Bundan tashqari, soliq to'lovchilarga soliq qonunlari va qoidalari, muvofiqlik talablari va mavjud xizmatlar bo'yicha ta'lim va tushuntirish ishlarini olib borish xabardorlik va tushunishni oshirishi, ixtiyoriy rioya qilishni rag'batlantirishi va ijro etish zaruriyatini

kamaytirishi hamda riskka asoslangan muvofiqlik dasturlarini ishlab chiqish resurslarni yuqori xavfli soliq to'lovchilarga yo'naltirishi mumkin, soliq to'lovchilar yukini kamaytiradi, shu bilan birga ijro choralari yaxshilaydi. Xavfga asoslangan muvofiqlik yuqori xavfli sektorlar, hududlar yoki soliq to'lovchilarni aniqlash va shunga mos ravishda huquqni muhofaza qilish bo'yicha sa'y-harakatlarni yo'naltirishni o'z ichiga olishi mumkin.

Soliq to'lovchilarga yanada yaxshi xizmatlarni taqdim etish, jumladan, mijozlarga xizmat ko'rsatish, nizolarni hal qilish va qonun hujjatlariga rioya qilishni qo'llab-quvvatlash, ixtiyoriy rioya qilishni oshirishi va majburiyatni kuchaytirishga bo'lgan ehtiyojni kamaytirishi mumkin. Umuman olganda, O'zbekiston soliq ma'muriyatida soliq yig'ish mexanizmini takomillashtirish siyosatchilar, soliq idoralari xodimlari va biznes hamjamiyatining muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlarini talab qiladi. Shuningdek, soliq tushumlaridan shaffoflik, adolatlilik va samarali foydalanish majburiyatini talab qiladi. Rivojlangan mamlakatlarda soliq yig'ish mexanizmlari odatda rivojlanayotgan mamlakatlarga qaraganda samaraliroq va samaraliroqdir, lekin har doim takomillashtirish uchun imkoniyatlar mavjud. Rivojlangan mamlakatlarda soliq yig'ish mexanizmlarini takomillashtirishning ba'zi usullari ko'rib chiqsak:

Rivojlangan mamlakatlar soliq yig'ish tizimlarini avtomatlashtirish va raqamlashtirishni yanada kuchaytirishi mumkin. Bunga elektron hujjatlar topshirish va to'lovlarni amalga oshirishga ruxsat berish, elektron audit yo'llarini joriy etish va talablarga javob bermaydigan soliq to'lovchilarni aniqlash uchun ma'lumotlar tahlilidan foydalanish kiradi. Rivojlangan mamlakatlar xavflarni baholash va muvofiqlik dasturlarini yaxshilashlari mumkin. Bu yuqori xavfga ega bo'lgan soliq to'lovchilar, tarmoqlar yoki tarmoqlarni aniqlash va shunga mos ravishda resurslarni joylashtirishni o'z ichiga olishi mumkin. Muvofiqlik dasturlari, shuningdek, mijozlarga xizmat ko'rsatish va targ'ibotga e'tibor qaratish, soliq to'lovchilarga yaxshiroq ta'lim va yo'l-yo'riq ko'rsatish va nizolarni hal qilish variantlarini taklif qilish orqali takomillashtirilishi mumkin. Soliq kodekslarini soddalashtirish soliq kodeksi juda murakkab va soliq to'lovchilar uchun harakat qilish qiyin bo'lishi mumkin. Soliq kodeksini soddalashtirish chalkashliklarni kamaytirish va xatolar ehtimolini kamaytirish orqali muvofiqlikni yaxshilashi mumkin. Soddaroq soliq kodeksi ham soliq to'lovchilar, ham soliq ma'murlari uchun rioya qilish xarajatlarini kamaytirsa bo'ladi.

Hamkorlik va ma'lumotlar almashish orqali soliq idoralari va boshqa davlat idoralari o'rtasida hamkorlik va ma'lumotlar almashishni yaxshilashi mumkin. Bu transchegaraviy operatsiyalar, pul yuvish va moliyaviy jinoyatlar kabi boshqa sohalarda soliq to'lashdan bo'yin tovlash va qonunlarga rioya qilmaslik holatlarini aniqlashga yordam beradi. Uchinchi tomon ma'lumotlaridan foydalanish: Soliq organlari muvofiqlik sa'y-harakatlarini yaxshilash uchun uchinchi tomon ma'lumotlaridan foydalanishi mumkin. Bu moliya institutlari, kredit byurolari va boshqa davlat idoralari ma'lumotlarini o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu ma'lumotlarga kirish talablarga javob bermaydigan soliq to'lovchilarni aniqlash va soliq hisob-kitoblarining to'g'riligini oshirishga olib keladi. Ixtiyoriy rioya qilishni rag'batlantirish soliq to'lovchilarga rioya qilishlari uchun imtiyozlar berish orqali ixtiyoriy rioya qilishni rag'batlantirishlari mumkin. Masalan, o'z vaqtida topshirgan va to'lagan soliq to'lovchilar jarimalar, foizlar yoki boshqa imtiyozlar bilan rag'batlantiriladi. Bundan tashqari, ma'muriy yuklarni kamaytirish uchun soliq shakllarini soddalashtirish va soliq majburiyatlari bo'yicha aniqroq yo'l-yo'riq berish orqali soliq to'lovchilar uchun soliq majburiyatlarini bajarish bo'yicha ma'muriy yukni kamaytirish. Bu soliq to'lovchilar uchun majburiyatlarni bajarish xarajatlarini kamaytirishi va soliqlarni undirish mexanizmlari samaradorligini oshiradi.

Soliq undirishni takomillashtirishning bir qancha mexanizmlari mavjud, ulardan ba'zilari:

Elektron ariza berish va to'lov bu mexanizm soliq to'lovchilarga soliqlarni elektron shaklda topshirish va to'lash imkonini berishni o'z ichiga oladi, bu esa aniqlikni oshirish, ishlov berish vaqti va xarajatlarini kamaytirish hamda qonunchilikka rioya qilish stavkalarini oshirish imkonini beradi.

Soliq to'lovchilarni o'qitish va tushuntirish ishlarini yaxshilash esa soliq organlari soliq to'lovchilarga soliq majburiyatlarini tushunishga yordam berish va soliqqa rioya qilish jarayonini soddalashtirish uchun soliq to'lovchilarning ta'limini va tushuntirish ishlarini yaxshilashga olib keladi. Bundan tashqari, soliq talablariga rioya qilish dasturi: Soliq talablariga rioya qilish dasturi soliqlarni hisoblash, tayyorlash va topshirishni avtomatlashtirishi mumkin, bu esa xatolarni kamaytirishga va rioya qilish stavkalarini yaxshilashga yordam beradi. Soliq organlari talablarga javob bermaydigan soliq to'lovchilarni aniqlash va soliq hisob-kitoblarining to'g'riligini oshirish uchun moliya institutlari, kredit byurolari va boshqa davlat organlarining uchinchi tomon ma'lumotlaridan foydalanishi mumkin.

Xatarlarni baholash va muvofiqlik dasturlari: Soliq organlari yuqori xavfga ega bo'lgan soliq to'lovchilarni, tarmoqlarni yoki tarmoqlarni aniqlashi va shunga mos ravishda resurslarni joylashtirishi mumkin. Muvofiqlik dasturlarini mijozlarga xizmat ko'rsatishga e'tibor qaratish va nizolarni hal qilish variantlarini taklif qilish orqali ham yaxshilash mumkin.

Hamkorlik va ma'lumotlar almashish: Soliq idoralari va boshqa davlat idoralari o'rtasidagi hamkorlik va ma'lumotlar almashish transchegaraviy operatsiyalar, pul yuvish va moliyaviy jinoyatlar kabi boshqa sohalarida soliq to'lashdan bo'yin tovlash va rioya qilmaslik holatlarini aniqlashga yordam beradi. Soliq kodeksini soddalashtirish: Soliq kodeksini soddalashtirish chalkashliklarni kamaytirishi va xatolar ehtimolini kamaytirishi mumkin, bu esa soliq to'lovchilar va soliq ma'murlari uchun muvofiqlik stavkalarini yaxshilash va rioya qilish xarajatlarini kamaytiradi. Soliq organlari o'z vaqtida hujjatlarni topshirgan va to'lagan soliq to'lovchilarga soliq imtiyozlari, masalan, jarimalar, foizlar yoki boshqa imtiyozlarni taqdim etishi mumkin. Bu esa samarali ijro ya'ni taftishlar, jarimalar va soliq to'lashdan bo'yin tovlaganlik uchun jinoiy ta'qib qilish kabi samarali ijro mexanizmlari rioya qilish stavkalarini yaxshilashi va qonunbuzarliklarning oldini oladi. Soliqlarni undirishni takomillashtirish mexanizmlaridan faqat bir qismidir. Ushbu va boshqa strategiyalarning kombinatsiyasi muvofiqlik stavkalarini yaxshilash va daromad yig'ishni oshirishga yordam beradi albatta.

Soliqlarni undirishni yaxshilash uchun bir nechta chora-tadbirlar ko'rish mumkin, ulardan ba'zilarini sanab o'tsak:

-soliq organlari soliqlarni undirish jarayonini yaxshilash uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanishlari mumkin. Bunga elektron ariza topshirish va to'lov tizimlaridan foydalanish, soliq qonunchiligiga rioya qilish bo'yicha dasturiy ta'minotni ishlab chiqish va talablarga javob bermaydigan soliq to'lovchilarni aniqlash uchun ma'lumotlar tahlilidan foydalanish kiradi.

-soliq organlari soliq majburiyatlari va ularga rioya qilish talablari to'g'risida aniq va aniq ma'lumotlarni taqdim etish orqali soliq to'lovchilarning ta'lim va xabardorligini oshirishi mumkin. Bu seminarlar, vebinarlar va boshqa targ'ibot tadbirlarini o'z ichiga oladi.

-soliq qonunlari va qoidalarini soddalashtirish soliq to'lovchilarga o'z majburiyatlarini tushunish va soliq talablariga rioya qilishni osonlashtiradi.

-soliq organlari soliq tushumlari qanday yig'ish, sarflanishi va boshqarilishi haqida aniq ma'lumot taqdim etish orqali shaffoflik va javobgarlikni oshirishi olib keladi.

-soliq organlari qonunbuzarliklarning oldini olish va rioya qilish stavkalarini oshirish uchun soliqqa tortish mexanizmlarini kuchaytirishi mumkin. Bunda tekshirishlar o'tkazish, talablarga rioya qilmaganlik uchun jarima solish va soliq to'lashdan bo'yin tovlaganlarga nisbatan qonuniy choralar ko'rish kiradi.

-soliq organlari va boshqa davlat idoralari o'rtasidagi hamkorlik va ma'lumotlar almashinuvi talablarga javob bermaydigan soliq to'lovchilarni aniqlashga va soliq to'lashdan bo'yin tovlashni kamaytirishga yordam beradi.

-soliq organlari soliq talablariga rioya qilgan soliq to'lovchilarni rag'batlantirish orqali ixtiyoriy rioya qilishni rag'batlantirishlari mumkin, masalan, jarimalar yoki foiz stavkalarini kamaytirish. Ushbu chora-tadbirlar va boshqa strategiyalarni amalga oshirish orqali soliq

yig'ishni yaxshilash, natijada daromadlarni yig'ish va soliq ma'muriyatchiligini yanada samaraliroq qilish mumkin bo'ladi.

Xulosa va takliflar.

QQS solig'i va foyda solig'i soliq to'lovchilari) o'tgan yil yakunlari bo'yicha yillik aylanmasi kalendar yili mobaynida ko'rsatilgan aylanmadan oshmagan korxonalar, yer qa'ridan foydalanuvchilar va aksiz osti mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilar, shuningdek soliq qonunchiligini buzilishining yuqori xavf darajasiga kiritilgan soliq to'lovchilar bo'lsa olti oy muddatgacha yuzaga kelgan soliq qarzdorligi summasi miqdorida bo'lib-bo'lib to'lash imkoniyatini berish lozim.

Adabiyotlar/ Литература/ Reference:

Benno Torgler (2002) "Soliq qoidalariga rioya qilish: adabiyotlarni ko'rib chiqish": https://www.researchgate.net/publication/228280659_Tax_Morale_and_Compliance_Review_of_Evidence_and_Case_Studies_for_Europe

Joel Slemrod (2007) [https://webuser.bus.umich.edu/jslemrod/JEL%20compliance % 207-13-17.pdf](https://webuser.bus.umich.edu/jslemrod/JEL%20compliance%207-13-17.pdf).

Mahmud M., Jeyn A. (2018) "O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligini kuchaytirish: riskga asoslangan audit uchun misol": <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/06/16/uzbekistan-continues-to-modernize-its-tax-administration-system-with-world-bank-support>.

Richard M. Bird va Erik M. Zoltlar (2005) "Soliq to'lovchilarga yaxshiroq xizmat ko'rsatish va ta'lim orqali soliq yig'ishni yaxshilash": <https://www.imf.org/uz/Publications/fandd/issues/2018/03/akitoby>.

Sabine Freizer (2006) "O'zbekistonda soliq ma'muriyati islohoti va fiskal nazorat": <https://documents1.worldbank.org/curated/en/542691624154434845/text/Uzbekistan-Tax-Administration-Reform-Project.txt>.

Sanjay Kumar va Tigran Poghosyan (2019) "O'zbekistonda soliqqa rioya qilishni yaxshilash: adabiyot va xalqaro tajribadan saboqlar": <https://cyberleninka.ru/article/n/the-prospects-of-improvement-of-the-legal-basis-of-tax-administration-in-the-republic-of-uzbekistan>.

Tigran Poghosyan va Evgeniya Kolomak (2013) https://www.files.ethz.ch/isn/139068/643172_sa231.pdf.

Toshmatov Sh. (2019) "Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda yangi soliq konsepsiyacining ta'siri: natijalar va o'rta muddatli istiqbollari", Respublika ilmiy-amaliy konferensiya nomi. DSQ MOM. –T., 6-bet.

Ziyaev J., Hujaqulov M. (2018) "O'zbekistonda soliq islohoti va daromadlarini mobilizatsiya qilish": <https://ijecm.co.uk/wp-content/uploads/2019/10/71027.pdf>.

Коммерсантъ (2016). Все налоги мира-3. [online] Available at: <https://www.kommersant.ru/doc/2945195> [Accessed 25 Jul. 2024].